

Adevărul – 27 august 2010

Lecții de istorie în fostul lagăr de exterminare din Râmnic

În acest în week-end se poate vizita fosta închisoare comunistă din Râmnicu Sărat, unde au fost întemnițați deținuți politici marcanți, printre care Corneliu Coposu și Ion Diaconescu.

Ocazie rară pentru buzoienii care vor să facă o incursiune în istoria agitată a celor peste 45 de ani de comunism. Cei interesați de chinurile inimaginabile la care au fost supuși deținuții politici până în 1963, pot primi explicații ad-hoc chiar de la studenții cursurilor Universității de Vară organizate acolo, luna aceasta, de către Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în Romania.

Începând cu anul 1947, la Râmnicu Sărat au fost închiși ca deținuți politici țărani originari din zona Buzăului care s-au opus colectivizării sau au evitat depunerea cotelor agricole obligatorii. Tot aici, au fost întemnițați membri marcanți ai partidelor tradiționale, PNT-CD și PNL.

În perioada în care a funcționat ca închisoare politică (1948-1963) aici au fost încarcerati liderii Partidului Național Țărănesc, Ion Mihalache, Corneliu Coposu, Ilie Lazăr, Ion Diaconescu, Victor Rădulescu Pogoneanu precum și foștii miniștri Ion Petrovici și Petre Tomescu.

Primăria din Râmnicu Sărat intenționează ca din această toamnă să demareze împreună cu Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului un program de reabilitare și modernizare a închisorii pentru a funcționa ca muzeu în condiții optime.

http://www.adevarul.ro/locale/buzau/Lectii_de_istorie_in_fostul_lagar_de_exterminare_din_Ramnic_0_324567686.html

TVR – 23 august 2010

Aducere aminte într-un loc al terorii: închisoarea Râmnic

Închisoarea de la Râmnicu Sărat este una dintre cele mai temute temnițe în care fruntașii politici din perioada interbelică au plătit pentru opoziția față de regimul comunist.

Titel Petrescu, Ion Mihalache, Corneliu Coposu, Ion Diaconescu - sunt doar câteva dintre numele celor care au trăit teribila experiență a închisorii de la Râmnic.

Istorici din România și Republica Moldova au mers acolo pentru a rememora victimele regimului comunist.

<http://www.tvr.ro/articol.php?id=87749&c=65>

Jurnalul de Buzău – 23 august 2010

„Comunismul între memorie și istorie”-tema ediției de anul acesta a Universității de Vară de la Râmnicu Sărat

Universitatea de Vară de la Râmnicu Sărat, eveniment ajuns la cea de-a patra ediție, a debutat în week-end în incinta fostului penitenciar, sub titlul „Comunismul între memorie și istorie”.

Ediția a IV-a a Universității de Vară își propune să analizeze modalitățile de amintire și reamintire a perioadei 1944-1989. Studenții prezenți la Râmnicu Sărat, în aceste zile, vor fi invitați să reflecteze asupra diferitelor aspecte ideologice, sociale și politice ale comunismului. Grupul țintă al proiectului îl reprezintă studenții interesați de studiul comunismului, cu vârste cuprinse între 19 și 25 de ani, din anii I-V de la facultățile de istorie, științe politice, filosofie, sociologie, jurnalistică, litere, drept, teologie, din unitățile de învățământ superior din România, la eveniment luând parte 20 de persoane.

Lectorii din acest an sunt cercetători români de o recunoscută notorietate prin contribuțiile lor la studierea sistemului comunist, însă la eveniment vor fi prezenți și profesori și scriitori din Belgia, Germania și Suedia. Evenimentul se va încheia în data de 28 august.

„Întrucât efectele acestei perioade încă sunt resimțite la nivelul societății românești, o mai bună cunoaștere a trecutului recent va ajuta la aprofundarea înțelegerii realităților prezente”, se arată într-un comunicat remis de organizatori.

Începând cu anul 1947, la Râmnicu Sărat au fost închisi ca deținuți politici țărânii din zona Buzăului care s-au opus colectivizării sau au evitat depunerea cotelor agricole obligatorii, membri ai partidelor tradiționale (PNT și PNL) din aceeași zonă, iar din 1957 liderii Partidului Național Țărănesc Ion Mihalache, Corneliu Coposu, Ilie Lazar, Ion Diaconescu, Victor Radulescu Pogoneanu precum și foștii miniștri Ion Petrovici și Petre Tomescu. În perioada în care a funcționat ca închisoare politică (1948-1963), regimul de detenție organizat de comandantul penitenciarului, Alexandru Visinescu, s-a caracterizat prin duritatea izolării, infometarea sistematică și bataile discreționare aplicate deținuților.

Inchisoarea a fost desființată în aprilie 1963, la o lună după moartea lui Ion Mihalache.

<http://jurnaluldebuzau.ro/?tag=universitatea-de-vara>

Șansa Buzoiană - 23 august 2010

Temnița de la Râmnicu Sărat, loc de pelerinaj pentru istorici

Săptămîna aceasta, rememorarea victimelor regimului comunist este tema celei de-a patra ediții a Universității de Vară

Temnița din Râmnicu Sărat, închisoare în care și-a găsit sfârșitul întemeietorul partidului țărănesc și ministru a două guverne în perioada anilor '30, Ion Mihalache, a fost la începutul săptămânii loc de pelerinaj pentru istorici din România și Republica Moldova. Rememorarea victimelor regimului comunist este de altfel și tema celei de-a patra ediții a Universității de Vară de la Râmnicu Sărat, organizată de Institutul pentru Studierea Crimelor Comunismului.

Încarcerări de comuniști

După 1945, la penitenciarul de la Râmnic au fost închiși opozații regimului comunist, printre ei numărându-se personalități ale vieții politice și culturale, episcopi, preoți, foști generali și miniștri ai guvernului Antonescu. Izolarea absolută și lipsa oricărui fel de comunicare erau metodele prin care Securitatea încerca să spele creierele după metode staliniste tuturor celor care aveau curajul să se împotrivescă flagelului comunist. Aplicarea în sens invers a teoriilor lui Engels, potrivit cărora munca și comunicarea conduc la evoluția umană, a dat roadele dorite de tortionari. Temnița din Râmnicu Sărat a fost locul perfect prin care s-a încercat dezumanizarea celor care nu s-au supus regimului. Locul dă fiori și acum celor care îi trec pragul. Mulți dintre cei care au trecut prin temnița râmniceană spun că de departe era una dintre cele mai negre locuri de detenție. Ultimul supraviețuitor de la Râmnicu Sărat, președintele de onoare al PNȚ, Ion Diaconescu, a stat încarcerat aici cinci ani și jumătate.

Lecții de istorie

Institutul pentru Studierea Crimelor Comunismului a preluat din 2006 temnița de la Râmnicu Sărat. De atunci, aici an de an se organizează vreme de o săptămână lecții adevărate de istorie. Pușcăria din Râmnicu Sărat a fost construită la sfârșitul secolului al 19-lea în stil neogotic după modelul britanic și francez. Era la acea vreme o închisoare județeană pentru deținuții de drept comun. Cu 35 de celule și zece camere, putea adăposti aproape 200 de infractori. În perioada interbelică au fost încarcerate vîrfurile mișcării legionare în frunte cu "Capitanul"- Corneliu Zelea Codreanu. În 1939, în curtea interioară au fost împușcați 13 dintre deținuții "verzi".

<http://www.sansabuzoiana.ro/cotidian.html?aid=36995>

Jurnalul TVSat – 23 august 2010

Lectii despre durere

Amintiri din inchisoare la Rm Sarat. Fosti detinuti ai temutei puscarii comuniste vor preda si in acest an adevarate lectii de istorie studentilor care participa la cursurile universitatii de vara. Ca in fiecare an, evenimentul strange laolalta intre peretii penitenciarului reprezentanti marcanti ai culturii romanesti dar si oameni care au trait momente de cumpana la Rm Sarat.

Universitatea de vara organizata an de an la Ramnicu Sarat de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului a ajuns la cea de-a 4-a editie. Deschiderea cursurilor a avut loc in acest

weekend si a fost onorata de fosti detinuti din Rm. Sarat si din tara, de reprezentanti ai Fundatiei Corneliu Coposu precum si de oficialitati centrale si locale.

Grupul tinta al proiectului desfasurat in acest an la Universitatea de Vara il reprezinta studentii interesati de studiul comunismului de la facultatile de istorie, stiinte politice, filosofie, sociologie, jurnalism, litere si drept. Trist este faptul ca penitenciarul din Rm Sarat a ajuns intr-o stare deplorabila din cauza degradarii. Din aceasta toamna, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului va incerca sa demareze un program de restaurare si modernizare a inchisorii.

Incepand cu anul 1947 la Rm Sarat au fost inchisi detinuti politici din zona Buzaului care s-au opus colectivizarii sau care au refuzat sa depuna cotele agricole obligatorii, dar si membri ai partidelor traditionale (PNT si PNL) din aceeasi zona. Din 1957 la Rm Sarat au fost intemnitati liderii Partidului National Taranesc, Ion Mihalache, Corneliu Coposu, Ilie Lazar, Ion Diaconescu, precum si fostii ministri Ion Petrovici si Petre Tomescu. Inchisoarea de la Rm Sarat a devenit temuta prin duritatea izolarii, infometarea sistematica si bataile discretionare aplicate detinutilor. Inchisoarea a fost desfiintata in aprilie 1963, la o luna dupa moartea lui Ion Mihalache. Cursurile Universitatii de Vara vor dura pana la 28 august și se vor incheia cu o vizită documentara la Fortul 13 Jilava, o alta inchisoare comunista inca vie in memoria celor care au supravietuit terorii comunismului.

<http://www.jurnal.tvsatrm.ro/2010/08/23/lectii-despre-durere/>

Lumina – 22 august 2010

Universitate de vară, în fostul penitenciar Râmnicu Sărat

Fostul penitenciar Râmnicu Sărat devine, începând de astăzi și până pe 30 august, obiect de studiu pentru 20 de studenți din România și Republica Moldova, în cadrul Universității de Vară Râmnicu Sărat, aflată în acest an la cea de a patra ediție. La deschiderea cursurilor va fi vernisată și expoziția "Memoria retinei Gulagului românesc", semnată de fostul deținut politic Radu Bercea. Expoziția rămâne deschisă publicului până pe 10 septembrie. Potrivit unui comunicat de presă al organizatorului principal, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România), această ediție are drept scop familiarizarea studenților cu particularitățile totalitare ale regimului comunist. Începând cu anul 1947, la Râmnicu Sărat au fost închiși ca deținuți politici țărani din zona Buzăului care s-au opus colectivizării sau au evitat depunerea cotelor agricole obligatorii, membri ai partidelor tradiționale (PNT și PNL) din aceeași zonă, iar din 1957, liderii Partidului Național Țărănesc Ion Mihalache, Corneliu Coposu, Ilie Lazăr, Ion Diaconescu, Victor Rădulescu Pogoneanu, precum și foștii miniștri Ion Petrovici și Petre Tomescu.

<http://www.ziarullumina.ro/articole;1348;0;43774;0;Universitate-de-vara-in-fostul-penitenciar-Ramnicu-Sarat.html>

Ramnicean.ro - 21 august 2010
Universitatea de Vara – Ramnicu Sarat

In acest an, Universitatea de Vara va analiza modalitatile de amintire si reamintire sub raport istoric si biografic a perioadei 1944-1989.

Studentii participanti vor fi invitati sa reflecteze asupra diferitelor aspecte ideologice, sociale si politice ale comunismului. Intrucat efectele acestei perioade inca sunt resimtite la nivelul societatii romanesti, o mai buna cunoastere a trecutului recent va ajuta la aprofundarea intelegerii realitatilor prezente. Contactul cu trecutul va fi realizat, pe de o parte, prin dialogul direct cu cei care au fost martori si victime ale sistemului represiv comunist, iar pe de alta parte, prin intermediul lectorilor, nume prestigioase pentru cercetarea problematicii memoriei totalitare si a istoriei comunismului romanesc si est-european, dar si a perioadei post-decembriste.

Lectori: Jean-Claude POLET (Belgia), Ulrich SCHACHT (Suedia), Igor CASU (Rep. Moldova), Augustin IOAN (Bucuresti), Cristian VASILE (Bucuresti), Andi MIHALACHE (Iasi), Mirel BANICA (Bucuresti) si alti invitati IICCMER. Universitatea de vara se va desfasura la Ramnicu Sarat in perioada 22-28 august 2010.

<http://www.ramnicean.ro/actualitate.php?c=33&p=660>

AmosNews – 20 august 2010

Ediția a IV-a Universității de vară de la Râmnicu Sărat "Comunismul între memorie și istorie"

În perioada 22-28 august, IICCMER organizează ediția a patra a Universității de Vară de la Râmnicu Sărat. Deschiderea oficială va avea loc duminică, 22 august, ora 10.00, în incinta fostului penitenciar Râmnicu Sărat. La eveniment vor lua cuvântul: Mihail Neamțu (director științific, IICCMER), reprezentanții Fundației „Corneliu Coposu”, reprezentanți ai oficialităților centrale și locale.

Ediția a IV-a a Universității de Vară își propune să analizeze modalitățile de amintire și reamintire sub raport istoric și biografic a perioadei 1944-1989. Studenții participanți vor fi invitați să reflecteze asupra diferitelor aspecte ideologice, sociale și politice ale comunismului. Întrucât efectele acestei perioade încă sunt resimțite la nivelul societății românești, o mai bună cunoaștere a trecutului recent va ajuta la aprofundarea înțelegerii realităților prezente.

Grupul țintă al proiectului îl reprezintă studenții interesați de studiul comunismului, cu vârste cuprinse între 19 și 25 de ani, din anii I-V de la facultățile de istorie, științe politice, filosofie, sociologie, jurnalistică, litere, drept, teologie, din unitățile de învățământ superior din România. Numărul de participanți va fi de 20 de persoane.

Lectorii din acest an sunt cercetători români și străini, de o recunoscută notorietate prin contribuțiile lor la studierea sistemului comunist. Dintre aceștia îi menționăm pe Prof. univ. dr. Augustin IOAN (Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București), Lect. dr. Caterina PREDĂ (Facultatea de Științe Politice, Universitatea București), Cercet. dr. Cristian VASILE (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București), Prof. univ. dr. Jean-Claude POLET (emeritus la Universitatea Louvain-la-Neuve, Belgia), Conf. dr. Igor CAȘU (Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității de Stat din Moldova, Chișinău), Thomas DAHNERT (Biblioteca Memoriei în Onoarea Victimelor Comunismului/Stalinismului, Berlin, Germania), Ulrich SCHACHT (scriitor, Suedia).

Prin Hotărârea de Guvern nr. 549/6.06.2007, fosta închisoare de la Râmnicu Sărat a fost trecută în administrarea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, care o va organiza ca Muzeu memorial al victimelor comunismului.

Începând cu anul 1947, la Râmnicu Sărat au fost închiși ca deținuți politici țărani din zona Buzăului care s-au opus colectivizării sau au evitat depunerea cotelor agricole obligatorii, membri ai partidelor tradiționale (PNT și PNL) din aceeași zonă, iar din 1957 liderii Partidului Național Țărănesc Ion Mihalache, Corneliu Coposu, Ilie Lazăr, Ion Diaconescu, Victor Rădulescu Pogoneanu precum și foștii miniștri Ion Petrovici și Petre Tomescu. În perioada în care a funcționat ca închisoare politică (1948-1963), regimul de detenție organizat de comandantul penitenciarului, Alexandru Vișinescu, s-a caracterizat prin duritatea izolării, înfometarea sistematică și bătăile discreționare aplicate deținuților.

Închisoarea a fost desființată în aprilie 1963, la o lună după moartea lui Ion Mihalache.

Cursurile Universității de Vară vor dura până la 28 august și se vor încheia cu o vizită documentară la Fortul 13 Jilava, o altă închisoare comunistă încă vie în memoria celor care au supraviețuit terorii comunismului totalitar și se mai află printre noi.

Universitatea de Vară este organizată cu sprijinul financiar al Fundației Konrad Adenauer.

http://www.amosnews.ro/Editia_a_IV_a_Universitatii_de_vara_de_la_Ramnicu_Sarat_Comunismul_intre_memorie_si_istorie_-29-49196

Radio Cultura – 14 iulie 2010

A patra ediție a Universității de Vară se va desfășura, în perioada 22-28 iulie, la Râmnicu Sărat. Evenimentul va fi organizat de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului. Peste 20 de studenți români, precum și istorici din Germania, Belgia, Republica Moldova vor participa la Penitenciarul politic de la Râmnicu Sărat la comunicările și referatele organizate sub genericul "Comunismul-între memorie și istorie". Cea de-a patra ediție a Universității de Vară de la Râmnicu Sărat se va desfășura sub semnul neimplicării politice. La eveniment vor participa doar istorici și cercetători pentru a aprofunda aspectul complex și contradictoriu al comunismului.

http://www.radiocultura.ro/arhiva_stiri/2010/iulie/14.php

Cultura – 13 septembrie 2010

Disecând Epoca de Aur. Școala de Vară de la Râmnicu Sărat

În perioada 22 august -28 august a avut loc la Râmnicu Sărat o școală de vară, organizată de IICMER, dedicată istoriei comunismului. Plasată strategic atât în timp – ziua de 23 august a fost „sărbătorită“ prin câteva conferințe despre experiențele celor ce au trecut prin închisorile comuniste –, cât și în spațiu, în jurul închisorii de la Râmnicu Sărat unde au fost încarcerăți Corneliu Coposu, Ion Mihalache, Ion Diaconescu, lideri ai partidelor istorice, dar și Vasile Luca sau Gheorghe Plăcințeanu, căzuți în dizgrațiile Partidului (asta pentru a ne arăta că Partidul este egal, îi tratează pe toți în mod nedrept), școala de vară a intenționat să ofere tinerilor informații despre istoria recentă. Majoritatea participanților au fost studenți la istorie, dar și la științe politice sau la drept, din toată țara.

Între iertare și uitare

Școala de vară a debutat cu o vizită la închisoarea de la Râmnic și cu o întâlnire cu câțiva deținuți politici ce povestesc despre experiențele lor. Această întâlnire a fost impresionantă nu doar din cauza suferințelor evocate, cât mai ales datorită tipurilor umane întâlnite; am văzut într-un final – ceea ce nu mai văzusem de ceva vreme – niște români care nu sunt relativști, care, după câte au îndurat pentru țara aceasta în al Doilea Război Mondial și apoi în temnițe, sunt încă patrioți și ar mai fi dispuși la vârsta lor (în jur de 90 de ani) să mai lupte pentru România. Lansez rugămintea să scrie la redacția revistei toți cei care ar fi dispuși să lupte pentru țară! Probabil că atitudinea lor ține de un anumit tip de educație care lipsește cu desăvârșire generațiilor mai tinere, pentru care patriotismul este o etichetă abstractă.

În aceeași după-amiază a urmat o prezentare cu un caracter mai general despre istoria închisorii. Este de reținut faptul că închisoarea apare ca una de drept comun în timpul lui Carol I și apoi reprezintă un „popas“ și pentru legionari, printre care e suficient să îi enumerăm pe Căpitan și pe Horia Sima. Regimul de detenție special merită amintit, regula numărul unu a închisorii era să li se interzică deținuților să vorbească unii cu alții; se spune despre Coposu că, după ieșirea din închisoare, nu mai putea să articuleze cuvinte. Dar această interdicție nu a oprit realmente comunicarea, cei care știau codul morse l-au adaptat pentru a transmite mesaje tușind sau scuturând bocancii de noroi.

Pentru a particulariza informațiile generale a fost invitată să invoce memoria lui Ion Bărbuș și a lui Victor Anca, ambii deținuți politici în închisori comuniste, Anca Cernea. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că eliberarea din detenție nu înseamnă și a scăpa de urmărirea Securității, viața fostului deținut este monitorizată în cele mai mici detalii (sunt pagini întregi scrise despre câinele uneia dintre familii, de pildă) de cei ce își dedică existența ascultării vieții celorlalți, după numele filmului german despre același subiect. Aceste informații asupra urmăririi provin din cele 26 de dosare de la CNSAS ale celor doi deținuți. În acest context nu putem să nu ne întrebăm cum se poate face o reconciliere cu trecutul? Avem datoria de a păstra vie memoria, dar și de a ierta, cum pot merge cele două împreună?

Cu urechea la peretele vecinului

Temele abordate de conferențieri sunt foarte diverse, ele variază de la folclorul construit al perioadei comuniste, cu baladele dedicate Lenuței tractorista, până la istoria dizidenței din Republica Moldova sau a celei din Germania Democrată. Cum nu pot să le trec în revistă pe toate, voi da doar câteva repere ce mi-au rămas vii în memorie. O prezentare foarte interesantă a fost cea profesorului Augustin Ioan de la Facultatea de Arhitectură din București, care a vorbit despre arhitectura din totalitarism. Un punct central al prelegerii sale a fost acela că nu există per se o arhitectură comunistă așa cum suntem tentați să denumim cu toții, la grămadă, clădiri ca blocurile comuniste, Casa Poporului sau Casa Scânteii; ceea ce face ca o arhitectură să fie specifică regimului comunist este relația dintre construit și ne-construit, este vorba despre un joc al impresiilor pe care această arhitectură este menită să le creeze (trebuie subliniat că majoritatea arhitecților contemporani se consideră heideggerieni și cred în mod serios că filosoful german a scris special pentru ei). Spre exemplu, ceea ce individul simte în fața Casei Poporului este sentimentul sublimului, în înțelesul lui kantian, e un fel de *mysterium tremendum*, ce face individul să se simtă mic și insignifiant în fața măreției reprezentate de acest simbol al regimului. În ceea ce privește blocurile, acestea distrug echilibrul dintre privat și public, dintre sfera intimă și sfera publică. Într-un fel, munca Securității ca instituție de supraveghere a devenit doar o muncă de coordonare și centralizare a informațiilor în măsura în care acestea se puteau afla foarte ușor, prin perete, și în măsura în care exista un număr considerabil de vecini dispuși să practice acest „sport” al trasului cu urechea.

O altă prelegere interesantă a fost cea a istoricului Cristian Vasile, care a vorbit despre statutul arhivelor. Contrar legii, ce presupune deklasificarea dosarelor după 30 de ani, statutul efectiv al dosarelor depinde de voința directorului acelor arhive. Pe lângă CNSAS și Arhivele Naționale de care a auzit toată lumea și care momentan sunt deschise, mai există o mulțime de alte instituții care dețin arhive catalogate ca fiind de interes public: Arhiva Ministerului de Interne (ca de altfel a oricărui alt minister), Arhiva Institutului Național de Statistică (ce secrete de stat importante se pot ascunde acolo, astfel încât să refuze accesul istoricilor?), Arhiva Secretariatului de Stat pentru Culte, Arhiva BOR, Arhiva Arhiepiscopiei Romano-Catolice.

Se pare că viața unui istoric este o adevărată aventură în condițiile în care nu există un drept de a studia în arhive, ci doar un privilegiu care ține de bunăvoința celor ce le conduc, în condițiile în care unii directori permit istoricilor să citească acele arhive, dar nu le permit să folosească public această informație, sau în condițiile în care nu li se permite să intre cu încărcătorul de la laptop, pe motiv că ar consuma din curentul plătit de către acea instituție. Astfel stând lucrurile, nu mă pot abține să mă întreb cum se poate face o cercetare academică serioasă fără acces la surse și nu pot decât să fiu fericită că specializarea mea îmi permite să lucrez cu documentele publicate și nu sunt obligată să cer să intru în arhive.

O prelegere demnă de menționat a fost și cea a lui Mirel Bănică asupra problematicii nostalgiei. Cum se poate să nu idealizezi trecutul în condițiile în care nostalgia este un sentiment natural specific uman? Cum să faci distincția între vremurile lui Stalin și vremurile în care bunicul era tânăr și iubit de femei? Oamenii au sentimente puternice legate de tinerețea și de copilăria lor,

care sunt lipite peste un context istoric concret, cum să faci să privești în trecut fără a ajunge la ideea că era mai bine, doar pentru că eram mai tineri și mai frumoși pe atunci? Un element percutant este descrierea lui Mirel Bănică despre folosirea nostalgică a epocii comuniste în publicitate, ce propune promovarea unui produs prin apelul la „amintiri din epoca de aur”, după numele altui film dedicat perioadei.

Demonismul comunismului

A urmat și o parte comparativă, Fundația Konrad Adenauer a invitat doi foști dizidenți din RDG: Ulrich Schacht, scriitor, și Vera Lengsfeld, din Cercul de Pace Pankow. Această parte comparativă ne face într-un fel să ne simțim bine, ei, până și la nemți s-au putut întâmpla lucruri urâte, uite că și ei au închis oameni pentru ideile lor politice! Ceea ce nu ne mai face să ne simțim așa de bine este partea despre reacția Bisericilor Evanghelice de rezistență împotriva acestor anomalii sau partea despre reacția de „curaj civic” în fața arestărilor abuzive.

Școala s-a încheiat cu o vizită la Jilava; într-adevăr, ce îți poți dori mai mult într-o zi toridă de vară decât să intri la răcoare? Este vorba despre vizitarea Fortului 13 Jilava, partea închisorii construită sub pământ, inundată de nenumărate ori și utilizată de comuniști pentru deținuții politici. Nu am talent literar pentru a descrie imaginile din închisoare, tot ceea ce pot spune e că după o jumătate de oră nu mai puteam respira și am început să tușesc ca după o lungă boală, amănuntul este important întrucât multe dintre aceste celule erau dedicate bolnavilor de TBC. Mi-aș dori ca toți comuniștii francezi, să zicem, pentru că pe ei îi cunosc mai bine, să fie obligați înainte de înscrierea în partid să dea o tură pentru o oră pe la Jilava.

Cursurile de relații internaționale despre realpolitik îmi permit să înțeleg că anumite formațiuni politice, pentru a își asigura un viitor netulburat, își elimină fizic adversarii. Ceea ce nu pot să înțeleg este de ce un regim politic optează pentru chinuirea lor – să îi supună zilnic unui program absurd și unor condiții inumane. Singura ipoteză este cea a demonismului comunismului, altfel nu pot să găsesc nici o explicație, potrivit logicii umane, pentru care chinuirea sistematică a lui Ion Mihalache, ce a murit de altfel în pușcărie, să ajute construirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

În încheiere, ceva legat de specificul acestei școli de vară: spre deosebire de alte școli de vară, ținute la mare sau la munte în hoteluri de patru stele, cum a fost cea organizată de către ANSIT în an de criză, la Sinaia, care pun foarte tare accentul pe socializare și pe distracția în gașcă, aceasta a fost mult mai ascetică, tradiționalele ieșiri de seară la băutură au fost înlocuite de vizionarea unor filme despre perioada comunistă, iar joculețele de socializare cu dezbateri despre comunism, creștinism, trecerea de la comunism la capitalism, coordonate de Mihai Neamțu, ce s-a ocupat de tot ce ține de organizarea intelectuală a școlii de vară și care de altfel a susținut și o prelegere despre încercările de banalizare a studiului comunismului, care se opresc la reproducerea faptelor fără a fi în stare să se ridice la înălțimea conceptelor și fără să propună o analiză teoretică consistentă. Tematica școlii este foarte utilă și studenților români, mulți dintre participanți erau născuți în 1989 și prin urmare nu puteau avea amintiri despre subiect; aș sugera organizatorilor însă o extindere a grupului țintă la tineri din întreaga Europă, de ce nu ar fi invitați, pe viitor, tineri neomarxiști să participe la astfel de evenimente?

Dilema veche – 16-22 septembrie 2010

Istorie, Memorie și Eshatologie

Istoria rece

Istoriografia, ca „știință umană“, stabilește faptele trecutului. Pentru aceasta, breasla istoricilor se folosește de studiul și critica izvoarelor. Conștiința colectivă a națiunilor a atribuit, de-a lungul timpului, diferite semnificații morale și juridice unora dintre aceste fapte. Cele care rămân în dezbateri pornesc de la greșeli grave, delict, crime, fraude, contravenții. Toate aceste calificări depind însă de aderența noastră la anumite principii etice sau metafizice, la valori sociale sau antropologice. Istoricul judecă actele din trecut în funcție de o axiologie care, dincolo de cauzalitatea pur factuală, definește conținutul responsabilității morale.

Demersul științific al istoriografiei impune descrierea faptelor pe care oamenii le-au săvârșit în societăți cu date politice și culturale diferite. Prima problemă a istoricului e raportarea faptelor la o intenție specifică – legătura fără de care nu există responsabilități individuale. Istoricul se confruntă în mod constant cu necesitatea de a descrie, de a califica și de a judeca alteritatea. Pentru conștiința colectivă, legitimitatea memoriei poate fi percepută, puțin câte puțin, tocmai în rezultatul acestei munci de nuanțare a raportului nostru cu trecutul.

Memoria vie

În procesul aproape imperceptibil de transformare a istoriei factuale într-o memorie vie intervine conceptul de „echitate“ (sau „imparțialitate“). Aici se cere echilibrarea rigorii judecății morale sau juridice cu exactitatea dovezilor factologice (deci, implicit, cu precizia legăturii cauzale între agent/călău și pacient/victimă). Normele însă, fie ele legale sau morale, se schimbă de la o epocă la alta; diferă de la o epocă la alta; se modifică în funcție de condiția socială. Această observație privind relativitatea normelor pune în discuție orice absolutism moral: nu este oare anacronic să judeci practicile din Evul Mediu cu standardele ONU din 2010? Ordinul de referință al istoricilor este fundamental, întrucât el predetermină interpretarea faptelor. Hermeneutica memoriei trebuie să țină cont, pe de altă parte, de mutațiile aleatorii ale uitării.

Ce anume stă la baza acestei diferențe hermeneutice care marchează judecata despre trecut? Cum se explică posibilitatea ca, în diferite comunități epistemice, același individ sau grup uman să fie judecat drept disident sau terorist, drept revoluționar sau colonialist? Un prim răspuns ar fi că noi privim trecutul exclusiv prin lentila prezentului. La o privire mai atentă, știm că memoria tinde să-și producă o justificare ontologică din perspectiva viitorului. Referința pedagogică la „tinerele generații“ e, de altfel, curentă în discursul istoricilor. În ce măsură – ne putem întreba – judecata despre trecut nu vizează atunci și o finalitate a timpului – acel punct lipsit de obscuritatea infinit decelabilă a trecutului? Privite dinspre finalitatea istoriei, normele morale își pierd relativitatea, iar faptele actorilor din trecut dobândesc maximă transparență.

Survine așadar o dilemă crucială și fundamentală: care este definiția radicală a umanității, prin care am putea contrabalansa contingenta normelor? Putem tematiza o finalitate a Istoriei și o perfecțiune a Omului așa încât istoricul conștient de relativitatea formelor să nu piardă din vedere stabilitatea criteriilor morale ne varietur?

Civilizația modernă a stabilit „drepturile omului” drept expresie a normei Umanității supreme. În numele acestor drepturi sînt calificate și judecate astăzi toate actele. În numele acestor drepturi putem vorbi de „crime împotriva umanității”, definind ca „inumane” crimele săvîșite sub veac. Criteriul „imprescriptibilității” nu dispăre, în pofida trecerii timpului. Ne putem totodată întreba dacă acest concept, atît de important în morală și decisiv în practica juridică, nu exclude totuși noțiunea de „iertare” – posibilitatea unei „absoluțiuni” oferită la capătul istoriei, chiar și pentru crimele cele mai grave. Memoria, așadar, se poate naște fără acest orizont al iertării?

Paradoxul sfîrșitului

Dinamica memoriei și, mai ales, practica sa implică exigența unificării trecutului cu prezentul și viitorul. Exigențele de legitimitate și de justiție, constitutive pentru memorie, se situează într-o organizare a duratei care caută să recapituleze definitiv și liniștitor toate lucrurile. Orizontul iertării nu poate exista fără anularea caracterului diviziv, fragmentat și fracturat al temporalității. Idealul memoriei este programat în funcție de viitor. Instituirea justiției presupune reamintirea sau colectarea empirică a tuturor evenimentelor din trecut; pronunțarea iertării însă duce la experiența păcii și la o reconciliere paradoxală între trecut, prezent și viitor.

Dimensiunea eshatologică a istoriei e prezentă în chiar noțiunea de viitor colectiv sau de conștiință universală a umanității. Cruzimea crimelor din trecut sau caracterul abominabil al celor mai mari violențe umane nu e contestat sau negat; dar pronunțarea adevărului despre trecut nu ia dreptul speranței de a visa la o altă lume și, în planul spiritului, la un alt veac, în care pacea, iar nu războiul să domnească. Nu răzbunarea sau răfuiala cu trecutul, ci datoria față de adevăr și gîndul față de generozitatea viitorului justifică exercițiul rememorării. Memoria eshatologică a crimelor nu minimizează suferința victimelor, nici nu bagatelizează gravitatea actelor sau a responsabilității individuale din spatele practicilor totalitare.

Recunoașterea condițiilor de posibilitate (chiar și doar conceptuală) pentru apariția iertării face însă din acțiunea prezentă o lucrare roditoare; unii primesc speranța depășirii trecutului împovărat prin recunoaștere și ispășire; alții refuză pocăința și se închid în monologul autojustificării. O memorie vie, însă, nu poate realiza sinteza dintre trecut, prezent și viitor, dacă se închide în legea de fier a revanșei sau a răzbunării. Dimensiunea eshatologică a memoriei transcende vechiul slogan al dreptății punitive: „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”. Memoria vie poate acorda speranței posibilitatea unui afară-din-timp ideal, imposibil de găsit în mod obiectiv, dar care – așa cum ne arată mărturiile celor trecuți prin lagărele ororii comuniste sau naziste – se ascunde în profunzimea interiorității. Acest loc „afară-din-timp” ne privește, de fapt, pe fiecare dintre noi. Doar în această ultimă dimensiune putem simți armonia coerenței

timpului și dimensiunea recuperatoare a memoriei. În această interioritate, accesibilă tuturor, putem anticipa sau chiar pregusta pacea; nu vorbim aici despre echilibrul fragil întreținut prin contrabalansarea mai multor raporturi de forță dinăuntrul istoriei, ci de pacea dobândită printr-un act de asumare activă a memoriei trecutului cu gândul la libertatea promisiunii eshatologice. Acolo, „afară-din timp“, se ivește împăcarea și reconcilierea – acolo persoana umană descoperă un alt criteriu al umanității și posibilitatea unei conștiințe împăcate nu doar individual sau colectiv, ci din perspectiva universalității.

Textul de față este un rezumat al prelegerii susținute la Universitatea de Vară de la Râmnicu-Sărat, organizată de Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, ediția a IV-a, 22-28 august 2010; traducere și adaptare din limba franceză: Diana Mitte și Mihail Neamțu.

Jean-Claude Polet este profesor emerit al Universității Catolice Louvain-la-Neuve, Belgia.

<http://www.dilemaveche.ro/sectiune/polul-plus/articol/istorie-memorie-eshatologie>